TRANSITIE PLAN

ONDERWEG NAAR EEN DUURZAAM 2050

Een verdere uitwerking van de Jonge Klimaatagenda 2.0

THEMA ONDERWIJS

JONGE
KLIMAAT
BEWEGING

“THERE’S NOTHING PERMANENT EXCEPT CHANGE”

HERACLITUS
Griekse filosoof

JONGE
KLIMAAT
BEWEGING

INLEIDING

Onze samenleving staat voor een grote uitdaging. De gevolgen van klimaatverandering gaan een grote impact hebben op ons leven en dat van de generaties na ons. Wij, jongeren, zijn degenen die dat het meest gaan merken, maar ook degenen die er nu iets aan kunnen doen. Om de balans tussen mens en planeet te herstellen, zullen we onze samenleving, economie en dagelijkse levens opnieuw moeten inrichten. Dat betekent dat we in 2050 op een nieuwe manier wonen, werken, eten, leren en reizen. De visie van Nederlandse jongeren daarop brachten we onder in de Jonge Klimaatagenda (JKA) 2.0. Maar hoe komen we daar?

Begin 2020 begonnen de themamanagers van de Jonge Klimaatagenda werkgroep met het schrijven van transitieplannen op de bestaande JKA 2.0 thema’s. De transitieplannen hebben meerdere doelen. Ze geven het transitiepad naar een specifiek doel uit de JKA 2.0 weer. Daarmee beschrijven ze concreet wat de weg naar 2050 is en wat er nu en in de toekomst nodig is om dat doel te halen. Waarom zijn de huidige beleidsplannen (nog) niet toereikend? Ieder plan legt uit onder welke voorwaarden de onderbouwde keuzes gemaakt moeten worden. Hierdoor wordt duidelijk wat er nodig is om bij onze visie te komen in termen van bijvoorbeeld investeringen, tijd of gedragsverandering en wie daarvoor welke stappen nog moet zetten. De focus daarbij ligt op oplossingen, maatregelen of actiepunten. Hierdoor kunnen we bepaalde aspecten van de JKA 2.0 uiteindelijk doorrekenen en maken we de JKA 2.0 meetbaar en tastbaar.

De plannen zijn samen met aangesloten jongerenorganisaties vormgegeven. Na een eerste verkenning van de onderwerpen, ontvingen de themamanagers allerlei ideeën, vragen en kritische opmerkingen van jongerenorganisaties tijdens de online Klimaat Dialoog (KD) in mei 2020. Daarnaast voerden de themamanagers een eigen onderzoek uit. Bijvoorbeeld door verdiepende gesprekken met experts en jongerenorganisaties te houden en (onderzoeks) literatuur te lezen. Maar ook door vragen te stellen via ons eigen Jonge KlimaatPanel en (online) bijeenkomsten en evenementen bij te wonen.

Naast de specifieke focus van ieder transitieplan, is er ook een rode draad door alle plannen heen. Die rode draad is dat wij graag een overheid met lef zien in de transitie naar een duurzame toekomst. Lef om eerder én vaker te kiezen voor duurzaam beleid, dat wordt ondersteund door prikkelende beleidsinstrumenten, zoals de beprijzing van niet-duurzame activiteiten. Lef voor een daadkrachtige aanpak die focust op de zorgen om het klimaat en een inclusieve transitie én op het creëren van een aantrekkelijk en duurzaam vestigingsklimaat en een integrale aanpak voor de overgang naar een circulaire economie.

Namens de JKA werkgroep wil ik alle jongerenorganisaties en experts bedanken voor hun bijdrage aan deze transitieplannen. Met jullie ideeën, vragen en kritische opmerkingen hebben alle themamanagers veel waardevolle input ontvangen om onze visie concreter te maken en daarmee gemakkelijker om te zetten in actie!

Melanie Klösters
Voorzitter werkgroep Jonge Klimaatagenda 2020

SAMENVATTING

Het transitieplan onderwijs is onderdeel van een serie van vijf transitieplannen. Hieronder staan de samenvatting per plan weergegeven. Bekijk onze website voor de andere transitieplannen.

Wonen

In 2050 zijn onze steden duurzame en gezonde plekken om te wonen, werken en je vrije tijd door te brengen. Waar mogelijk hebben wegen plaats gemaakt voor groenblauwe stadaders, waardoor fietsers en voetgangers meer ruimte hebben. Door onder andere groennormen op te stellen in wijken, is de verhouding tussen verstening en vergroening in evenwicht. Daarnaast wordt er bottom-up met bewoners gewerkt aan klimaatadaptatie in de eigen woonomgeving, zodat klimaatoplossingen lokaal en concreet worden. Samen met marktpartijen investeert de overheid in groen en blauw in de openbare ruimte. Een integrale kijk op het klimaatadaptatief maken van de openbare ruimte zorgt voor beter zicht op de baten (hogere vastgoedwaarde, sociale cohesie en gezondheidsvoordelen).

Werken

Een transparante en circulaire economie waarin bedrijven rekening houden met de impact op mens en milieu, dat is hoe jongeren 2050 voor zich zien. Dit kunnen bedrijven bereiken door transities door te maken in drie richtingen: overgaan op circulaire verdienmodellen, true pricing toepassen en de eigendomsstructuur aanpassen. Samenwerking in netwerken laat zien dat bedrijven niet op de overheid hoeven te wachten om met regelgeving te komen. Echter kan de overheid deze transities wel bevorderen met een aantal beleidsmaatregelen. Om tot circulaire verdienmodellen te komen, kunnen garantie tijden verlengd, en de afvalbelasting verhoogd worden. True pricing komt een stuk dichterbij door de aangekondigde CO2-heffing.Deze moet dan wel ook onder benchmark gelden en alle sectoren meenemen; zo ook de landbouw en de transportsector. Een maatschappelijke eigendomsstructuur wordt bereikt door het wetsvoorstel van de maatschappelijke BV (BVm) te implementeren.

Mobiliteit

In 2050 willen jongeren kunnen reizen in een uitstootvrij en inclusief mobiliteitssysteem. Om hier te komen is een fundamenteel andere inrichting van ons mobiliteitssysteem nodig. Hier zien wij mogelijkheden voor Mobility as a Service (MaaS). Door MaaS in te voeren in het huidige systeem, wordt de druk op de huidige infrastructuur verlicht en ontstaat er ruimte voor nieuwe modaliteiten. Om MaaS succesvol te implementeren, pleit de Jonge Klimaatbeweging voor de ontwikkeling van een afsprakenstelsel voor MaaS met betrekking tot het delen van data, de invoering van stimulansen die de shift naar het nieuwe mobiliteitssysteem accelereren en voor het opzetten van snelbussen in Bus Rapid Transit als aanvullende modaliteit.

Onderwijs

Om duurzaamheid integraal in het onderwijs te integreren, is het belangrijk dat het onderwerp verweven zit in het curricula en het schoolsysteem. Om hier te komen, is het noodzakelijk dat er tijdens de lerarenopleidingen de mogelijkheid is om vakken te volgen over duurzaamheid. Hierdoor zijn docenten beter in staat de nodige kennis over te dragen en de leerlingen bij te staan in hun ontwikkeling. Daarnaast moet er zowel in het basis- als in het middelbaar onderwijs een doorlopende leerlijn komen tussen alle vakken en tussen de verschillende jaarlagen, met daarin de focus op de integrale benadering van duurzaamheid en de ontwikkeling van competenties die zullen bijdragen aan het omgaan met de veranderende wereld om ons heen.

Voeding

Als de eiwittransitie nú prioriteit krijgt, draagt dit bij aan het tegengaan van klimaatverandering, het verbeteren van de volksgezondheid, een lagere milieu-impact, de duurzame ontwikkelingsdoelen en een hoger dierenwelzijn. Wij adviseren de overheid om te sturen op drie gebieden. Allereerst is dat investeren in volksgezondheid; met een meer plantaardig dieet zullen welvaartsziekten afnemen. Ten tweede is dat toekomst bieden voor efficiënt landgebruik, zodat er meer humane productie op geschikt land kan plaatsvinden. Tot slot adviseren wij naast voorlichting ook in te zetten op gedragsverandering bij consumenten, omdat zij hun keuzes op routines baseren en niet alleen op kennis.

ONDERWIJS

Jong geleerd is oud gedaan: duurzaamheid integraal in het onderwijs

JONG GELEERD IS OUD GEDAAN: DUURZAAMHEID INTEGRAAL IN HET ONDERWIJS

Klimaatverandering gaat een grote invloed hebben op onze wereld en die van onze kinderen. Het is onzeker hoe deze toekomstige, steeds veranderende wereld eruit gaat zien. De grote vraag is dus hoe we kinderen de juiste informatie en middelen geven om te kunnen omgaan met deze veranderende omstandigheden en de gevolgen van klimaatverandering in te kunnen perken. Hoe zorgen we ervoor dat we collectieve maatschappelijke kennis, over bijvoorbeeld de energietransitie en circulaire economie, vormen rond duurzaamheid? En hoe zorgen we ervoor dat komende generaties de kennis hebben om hun maatschappij zo in te richten dat ze niet op de pof leven van toekomstige generaties?

In 2050 heeft duurzaamheid een belangrijke plek in het onderwijs volgens jongeren.[1] De duurzame wereld die in de JKA 2.0 wordt geschetst heeft klimaatrechtvaardigheid, jongerenparticipatie, inclusiviteit en empathie als centrale uitgangspunten. Hierin wordt ook beschreven dat duurzaamheid integraal is verweven in het onderwijs, maar hoe maken we deze visie werkelijkheid?

De basis van ons wereldbeeld vormt zich grotendeels tijdens onze jeugd[2] en dus heeft onderwijs daar een grote rol in. De ontwikkeling die je doormaakt als kind vormt jou als mens en zal daardoor veel invloed hebben op hoe je je leven verder gaat leiden. De maatschappij kan steeds duurzamer worden als het belang van duurzaamheid al op jonge leeftijd duidelijk wordt.

WAT MIST MOMENTEEL IN HET ONDERWIJS WAT BETREFT DUURZAAMHEID?

Kinderen voelen dat er iets mist in hun basis- en middelbaar onderwijs.[3] Zij merken dat er veel dingen spelen in de wereld waar ze geen les over krijgen, zoals ongelijkheid en geschiedenisles vanuit verschillende perspectieven.[4] Tegelijkertijd horen jongeren nu van hun ouders dat ze veel hetzelfde leren als wat hun ouders vroeger hebben geleerd. Is het niet opmerkelijk dat ze na 30 à 40 jaar nog grotendeels dezelfde lesstof hebben, terwijl de wereld zo erg is veranderd in die tijd? Als je vraagt aan leerlingen wat zij willen leren, komen daar vaak hele interessante en relevante onderwerpen uit.[5] Deze onderwerpen worden nu vaak minimaal behandeld en zijn vanwege hun (maatschappelijke) complexiteit moeilijk in één basisvak onder te brengen. Duurzaamheid zou daarom op een holistische manier benaderd moeten worden en vervlochten in meerdere vakken. Bijvoorbeeld door vakoverstijgende projecten die hier aandacht voor creëren en ruimte geven voor de verschillende disciplines en perspectieven die relevant zijn.

Tegelijkertijd voelen de docenten een grote werkdruk en hebben zij het gevoel dat een extra onderwerp in de bestaande lesstof erbij te veel wordt. De lessen worden volgepland en het lijkt alsof er geen ruimte is om meer onderwerpen, zoals klimaatverandering, te bespreken. Daarom moet duurzaamheid niet als extra onderwerp worden gezien, maar als onderdeel van verschillende vakken.

WAT GEBEURT ER NU AL OP HET GEBIED VAN DUURZAAMHEID IN HET ONDERWIJS?

In het logge onderwijssysteem zijn veranderingen niet altijd gemakkelijk door te voeren. Echter moeten wij en toekomstige generaties wel beter leren omgaan met de snelheid van de veranderingen en transities die nu plaatsvinden. Daarom is het belangrijk om kinderen hiervoor de benodigde kwaliteiten en competenties mee te geven. Dit vraagt zowel om aanpassing van de curricula op verschillende niveaus, als om ondersteuning van docenten in hun leerproces over onderwerpen met betrekking tot duurzaamheid en klimaatverandering. Op dit moment zijn er wel mogelijkheden voor opleiding, scholing, professionalisering of deskundigheidsbevordering, maar dit betreft in de praktijk vaak pedagogiek en didactiek en weinig inhoud van het eigen vakgebied.[6]

Als duurzaamheid vanuit alle perspectieven wordt behandeld, ontstaat er een duurzaam wereldbeeld. Om deze reden kijken we bij elk vak in welke mate duurzaamheid van toepassing is en waar dit behandeld kan worden tijdens de lessen. Het gaat hierbij niet om politieke standpunten overbrengen, maar om leerlingen voorzien van feiten en hen daar zelf een standpunt over laten vormen. Dit gaat van migratiestromen bij aardrijkskunde tot energie opwekken bij natuurkunde, en van circulariteit bij economie tot de impact op ecosystemen bij biologie. Dit zorgt ervoor dat leerlingen een holistisch beeld krijgen van de wereld en de impact die zij daarop hebben.

Op dit moment wordt er gewerkt aan een nieuw curriculum voor het Nederlandse onderwijs door Curriculum.nu. Hierin worden op aandringen van jongeren ook de inzichten van de klimaattafel "Arbeidsmarkt & Scholing" meegenomen. Het onderwerp duurzaamheid is als mondiaal thema opgenomen in het nieuwe curriculum, wat betekent dat het overkoepelend en integraal behandeld gaat worden.[7] De volgende stap in dit proces is invulling geven aan de thema's die Curriculum.nu heeft bepaald en de vertaalstap maken naar kerndoelen en eindtermen.[8]

DUURZAAMHEID IN HET ONDERWIJS IN VERSCHILLENDE ONTWIKKELINGSFASES

Voor de verschillende lagen in het onderwijs zijn er verschillende aanbevelingen over aanpassingen en toevoegingen voor het curriculum. De volgende alinea's beschrijven deze aanbevelingen.

Positieve benadering als de basis

Door al op de basisschool met het thema duurzaamheid te beginnen, krijgen leerlingen al vroeg besef van de gevolgen van hun eigen acties. Laten zien hoe zij op individueel niveau invloed hebben op de wereld om hun heen, helpt bij de realisatie dat iedereen een rol heeft om voor de wereld te zorgen. Tijdens lessen over duurzaamheid is een positieve benadering van de huidige problemen nodig, maar moet er ook ruimte zijn om de ernst van klimaatverandering en alle gevolgen te kunnen bespreken. Het is belangrijk dat we de waarde van natuur begrijpen en dat we hier niet alleen over vertellen, maar dat dit ook uit praktijklessen blijkt. Bijvoorbeeld met een moestuin van de klas, waar leerlingen zelf ervaren waar eten vandaan komt en hoe het groeit.

Doorlopende integrale leerlijn onderbouw

Op de middelbare school wordt in de onderbouw een basiskennis over duurzaamheid gelegd. Doordat in de onderbouw elke leerling nog elk vak krijgt, is dit de kans om hier het integrale plaatje van duurzaamheid naar voren te laten komen. Hier ligt de nadruk op de verbondenheid tussen de verschillende vakgebieden wat betreft duurzaamheid en dat handelingen in het ene vakgebied invloed hebben op die in een ander. Een voorbeeld is de verandering van een fossiel energiesysteem naar een duurzaam energiesysteem: windmolens (natuurkunde) hebben invloed op de leefomstandigheden (aardrijkskunde). Een doorlopende leerlijn, tussen jaarlagen en tussen verschillende vakken, biedt hier structuur voor docenten. Dit zorgt er ook voor dat er een betere balans komt tussen de technische en fysische aspecten van klimaatverandering aan de ene kant en de sociaal-maatschappelijke gevolgen aan de andere kant.

Nadruk op interesses en burgerschap in de bovenbouw

In de bovenbouw van de middelbare school is meer ruimte voor persoonlijke interesses van leerlingen. Projecten over zelfgekozen onderwerpen maken leerlingen bewust van, en laten hen inzien, dat ze zelf kunnen bijdragen aan een betere wereld. Door meer samenwerkingen aan te gaan met lokale instellingen en bedrijven, wordt burgerschap aangehaald en staan scholieren meer in de maatschappij. Leerlingen laten werken met problemen uit de directe omgeving, helpt bij het besef dat iedereen kan meedenken en meehelpen aan oplossingen voor de klimaatproblematiek. Voorbeelden zijn het vergroenen van de stad of het ontwerpen van een waterplan voor de wijk. Deze problemen uit de omgeving zijn niet exclusief aan klimaat of duurzaamheid gerelateerd, maar kunnen ook andere maatschappelijke onderwerpen zoals racisme, ongelijkheid en gezondheid aanhalen.

DE OPLEIDING VAN DOCENTEN

Om te zorgen dat iedere school genoeg kennis in huis heeft over duurzaamheid, bieden extra lessen als keuzevak op de lerarenopleiding een goede oplossing. Om de urgentie van kennis over duurzaamheid tot haar recht te laten komen, worden docenten bijgestaan met hun ontwikkeling van kennis over hun eigen vakgebied. Daarnaast is er aandacht voor hoe zij vakoverstijgende projecten en projecten, die relevant zijn voor de directe leefomgeving, kunnen aanpakken als docent. Bovendien is het belangrijk hoe ze hier eerlijk in kunnen beoordelen en hoe ze maatschappelijk ingewikkelde onderwerpen kunnen behandelen, zonder een 'stempel' te drukken op kinderen, maar hun eigen mening laat vormen. Dit gebeurt voor een groot deel al tijdens de lerarenopleiding, maar wordt herhaald tijdens het vervolg van de loopbaan als docent. Deze vakken en cursussen worden in overeenstemming met docenten vormgegeven, zodat het niet als extra last wordt ervaren, maar juist als positieve toevoeging en in balans met hun manier van lesgeven.

CONCLUSIE

De invulling van het curriculum ligt momenteel bij Curriculum.nu. Daarin krijgt duurzaamheid al een belangrijkere rol toebedeeld. Een cruciale voorwaarde om dit te laten slagen is dat het Ministerie van Onderwijs hier ook de juiste handvatten voor biedt. Er moet budget vrijkomen om de keuzevakken en nascholing te ontwikkelen. Daarnaast moet er (financiële) ruimte

zijn voor docenten om deze nascholing te volgen. Scholen die initiatief nemen om een moestuin op hun schoolplein of natuurlijke speeltuinen te ontwikkelen, moeten hier budget voor kunnen aanvragen. Tot slot moeten scholen die lokale duurzaamheidsprojecten opzetten gesteund worden door lokale instanties en de gemeente om deze te ontwikkelen.

Veranderingen die nú worden gemaakt, resulteren in voordelen voor elke leerling die daardoor kan profiteren van beter onderwijs over duurzaamheid. Dat is investeren in voordelen voor de gehele maatschappij. Vandaag leiden we de immers de werknemers, werkgevers, beleidsmakers en regeringsleiders van de toekomst op.

Lisabelle Busscher
Themamanager Onderwijs

Deze jongerenorganisaties hebben meegeschreven aan dit plan:

SESA
UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM · HOGESCHOOL VAN AMSTERDAM

MORGEN
Het studentennetwerk voor een duurzame toekomst

Youth for Climate NL

TOELICHTING & BRONNEN

Voor duurzaamheid gebruiken wij de definitie van Brundtland uit 1978 vanuit de gelijknamige VN-commissie: ¨Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.¨

*In de tekst wordt soms verwezen naar resultaten uit ons **Jonge Klimaatpanel**. Het Jonge Klimaatpanel is (online) panel waar alle jongeren van 18 tot 32 jaar zich voor aan kunnen melden om mee te denken over een duurzame toekomst. In augustus 2020 bestaat het panel uit ongeveer 600 jongeren die maandelijks feedback kunnen geven. Het panel bestaat vooral uit jongeren uit onze achterban. Het laten groeien en verbreden van dit panel is een van de doelstellingen voor de komende 2 jaar. Het nummer achter 'JKP' geeft aan om welke editie van de vragenlijst het gaat. De eerste vragenlijst is in april 2020 verzonden.*

1 Jonge Klimaatbeweging (2019). Jonge Klimaatagenda 2.0. Geraadpleegd op: www.wearetmrw.nl/wp-content/uploads/JKA2.0_NL_final.pdf

2 Reay, D. (2004). 'It's all becoming a habitus': beyond the habitual use of habitus in educational research. British Journal of Sociology of Education, 25(4), 431-444. doi:10.1080/0142569042000236934

3 Bode, M., & Tameling, H. (2019). Waarom duurzaam onderwijs? Vernieuwing begint bij docenten. Geraadpleegd op: https://academievoorduurzaamonderwijs.nl/news/waarom-duurzaam-onderwijs-vernieuwing-begint-bij-docenten/

4 Dit blijkt bijvoorbeeld uit de recente debatten en aandacht voor racisme en het gebrek aan kennis hierover bij een groot deel van de bevolking.

5 Werfhorst, van de, H. G., Sullivan, A., & Cheung, S. Y. (2003). Social class, ability and choice of subject in secondary and tertiary education in Britain. British Educational Research Journal, 29(1), 41-62. doi:10.1080/0141192032000057366

6 Bode, M., & Tameling, H. (2019). Waarom duurzaam onderwijs? Vernieuwing begint bij docenten. Geraadpleegd op: https://academievoorduurzaamonderwijs.nl/news/waarom-duurzaam-onderwijs-vernieuwing-begint-bij-docenten/

7 Curriculum.nu (2020a). Begripsafbakening leergebiedoverstijgende thema's. Verkregen van: https://curriculum.nu/wp-content/uploads/2019/05/Begripsafbakening-leergebiedoverstijgende-thema%E2%80%99s.pdf

8 Curriculum.nu (2020b). Wat is Curriculum.nu?. Geraadpleegd op: https://www.curriculum.nu/waarom/

BETROKKEN PARTIJEN

De volgende jongerenorganisaties hebben de JKA 2.0 ondertekend. Middels online enquêtes en de Klimaatdialoog in mei 2020 zijn deze organisaties betrokken geweest bij de totstandkoming van deze plannen.

SAMENWERKINGSPARTNERS JKB

COLOFON

Dit is een uitgave van:

Jonge Klimaatbeweging
Helling 150
3522 CC Utrecht
info@jongeklimaatbeweging.nl
jongeklimaatbeweging.nl

Tekst:

Anne Wilbers (Themamanager Voeding)
Charlotte de Graaff (Themamanager Mobiliteit)
Jorinde Westra (Themamanager Gezondheid)
Lisabelle Busscher (Themamanager Onderwijs)
Max Steenbrink (Themamanager Werken)
Riezwaan Dinmahomed (Themamanager Wonen)

Coördinatie & eindredactie:

Eva van Genuchten
Melanie Klösters

Illustraties:

Studio DAAD

Vormgeving:

Christel Solleveld & Eva van Genuchten

Dit document is gedrukt op **FSC® papier**.
Ter compensatie zijn tevens twee bomen geplant!

De samenleving staat voor enorme uitdagingen. De gevolgen van klimaatverandering gaan een grote impact hebben op ons leven en dat van de generaties na ons. Wij, jongeren, zijn degenen die dat het meest gaan merken, maar ook degenen die er nu iets aan kunnen doen. Om de balans tussen mens en planeet te herstellen, zullen we onze samenleving, economie en dagelijkse levens opnieuw moeten inrichten. Dat betekent dat we in 2050 op een nieuwe manier wonen, werken, eten, leren en reizen. De visie van Nederlandse jongeren daarop brachten we onder in de Jonge Klimaatagenda (JKA) 2.0. De stip op de horizon is duidelijk, maar hoe komen we daar?

In dit document wordt het transitieplan **onderwijs** toegelicht wat een deel van deze weg naar 2050 beschrijft.